

Дарована весна, або Відьма за чужим призначенням

Автор:

Наталія Довгопол

Дарована весна, або Відьма за чужим призначенням

Наталія Довгопол

Дар може обернутися прокляттям, якщо не знаєш, як ним користуватися. Підлітком Рута не хотіла прийняти свою відьомську силу та поплатилася за це смертю матері. Відтоді вона оселилася самотницею на березі Десни, давши обітницю зцілювати людей своїми чарами, не коячи жодного зла. Проте однієї весни все змінилося, коли до свого поліського маєтку повернувся з Франції кволий панич Олесь Чернецький. Цей роман перенесе читача у XVII сторіччя, коли древні чари існували пліч-о-пліч із християнською вірою, а кохання та честь важили більше, ніж життя.

Наталія Довгопол

Дарована весна,

або Відьма за чужим призначенням

Восени городи пахнуть яблуками, сухими бур'янами й добривом. Але навкруги пахло лише смертю. Прокидаючись, Рута одразу намагалася викинути з пам'яті той в'ідливий запах – запах смерті, – котрий вона ловила в повітрі щоразу, коли бачила один і той самий сон.

Солодко. Було так нестерпно солодко, що хотілося вивернутися назовні. Сюди додавалися й гіркота полину, і солоний смак сліз, і щось невловиме, гнітюче та

безвихідне. Лють сповнювала серце, багрянцем застилаючи дитячі очі. І ось вона вже не Рута, не розгублена дівчинка-підліток, не людина... у неї за спиною два чорних крила. Вона – птаха. Сорока.

І вже лежать на землі пусті цеберка, у які так ніхто ніколи більше й не набере води, порване намисто-оберіг, подароване мамою... вона летить над своїм домом, пустим і холодним, пролітає над київськими горами, над церквами й кам'яницями, дерев'яними зрубамі й мазанками. Люди затуляються від неї руками, сиплють прокльонами, а дехто навіть кидає каміння. У голові лунає дзвінкий хлоп'ячий голос: «Татусю, гляди, я поцілив Смерть!»

Від ударів того каміння, від криків у голові, а ще більше – від разючої пустоти, яка щораз з'їдала зсередини, Рута прокидалась. Далі розтоплювала піч, гріла воду, готувала сніданок і силкувалася забути свій нав'язливий сон. Принаймні до наступної ночі. Але варто було лиш заплющити очі, як пам'ять знову й знову повертала до подій того злочасного дня...

Батьки сварилися і, здавалося, цього разу через неї. Укотре через неї. Мама аж заходилася криком; її чутно було, певно що, на іншому кутку Гончарів. Вона не вмiла навіть розмовляти впівголоса, не те що тихо лаятися.

– Ну що за дитина! Вона уперто не хоче вчитися! – кричала кирпата жінка роздуваючи товсті щоки.

Обличчя її було повністю покрите ластовинням. Із-під її очіпка вибилося пасмо волосся кольору вареної моркви та ніяк не бажало прибиратися з ледь розкосих бурштинових очей.

Рута добре знала, про яке навчання йдеться. Насправді, вона дуже любила вчитися! У школі при церкві вона давно вже навчилася читати й писати, тож тепер могла не лише прочитати «Житіє» та «Апостола»[1 - «Житіє», «Апостол» – церковні книги, по яким у XVII ст. навчали читати.], а навіть переписати не одну сторінку рівним, каліграфічним почерком. Але тут ішлося про іншу науку, відьмацьку.

Її мама була відьмою. Увесь куток, коли не весь Київ, знав про це. Коли приходили за порадою чи за якимось зіллям, шанобливо вклонялися й говорили:

«Пані Агрипино, пожалій нас нещасних!» То курочку приносили, то молочка, то бувало, і черевички нові, а за очі називали не інакше, як рудою жабою. Її матір боялися, а від того – тихо проклинали.

«Це все від нечистого», – говорив їй святий отець Серафим у школі при Десятинній, куди Рута ходила за наполяганням батька, такого м'якого й добросердного чоловіка, православного християнина, який ніяк не міг змиритися зі знахарством дружини, але й забороняти їй не смів. «Це було б однаково, як заборонити ластівці літати чи рибі плавати», – сумно говорив він, протираючи від пилу ікону Богоматері на покутті.

Та найгірше з усього було те, що Рута, мов дві краплі води, була схожа на свою матір! Їй майже сповнилось тринадцять, найуразливіший вік, як казав тато. Її звали Рутенією або ж просто – Рутю. Лиш тільки від чарівної рути-квітки, що за повір'ям Купальської ночі зацвітає багряно-червоним і сповнює потаємні бажання, у неї не було нічого, і це дратувало її ще більше! Повненька неповоротка юнка з усипаним веснянками-ластовинням обличчям, маленькими зацькованими очиськами й рудим, мов пожовклим сонях, волоссям. Вона ненавиділа своє ім'я, своє ластовиння, своє волосся, та найбільше – свою маму.

– У неї дар, Рафале, – продовжувала мама.

– То й нехай. Буде в нас у сім'ї хоч одна нормальна жінка, а не відьма, яка жодного шабашу не пропустить. Недаремно ж ми її до церкви вчитися віддали...

– Тоді я ще не знала, наскільки вона... кх... могутня. Не смійся, Рафале, я відчуваю... відчуваю ту силу, що прокидається в ній, і якщо вона не навчиться з нею обходитися, тоді цей подарунок долі може обернутися прокляттям.

– Дурниці! – викрикнула Рута виходячи з сіней. – Ви навмисно це все придумаете, мамо! Ви просто хочете, щоб я була така, як ви! А я не відьма, і не горітиму, як ви, вічно в пеклі! І в мене колись навіть з'являться друзі, які не будуть дражнити мене жаб'ячим поріддям!

– Помовч', коли дорослі розмовляють, – осадила її мати, беручись рум'янцем. – Ти води в хату принесла?

Дівчинка розлючено обвела поглядом Агрипину, поглянула на батька – такого маленького й непримітного гончаря, із сильними руками та м'яким серцем, із ранньою просіддю на лисіючій голові, який замість того, щоб вступитися за дочку, лише мовчки хитав головою.

– Як же я ненавиджу тебе! – викрикнула Рута до матері, беручи в руки коромисло й два пустих цебра.

Рута бігла до криниці, що розташувалася на іншому кінці урочища, неподалік Андріївського узвозу. Бігла осінніми городами, попід мальовничими порослими чагарниками схилами, а в голові важкими дощовими краплями вистукувало одне слово: ненавиджу....

Воду тягнути було важко, але лють давала силу. Дівчина витягла два цеберка води й поставила їх рядочком на землю. Раптом біля самого вуха заскрекотала сорока. Це сталося так несподівано, що Рута стрімко повернулася й незчулась, як зачепила ногою відра. Вода, із таким зусиллям здобута, зараз поливала й без того мокру від недавнього дощу землю.

– Ненавиджу її... Не-на-ви-джу! – прокричала Рута на повен голос, щосили вдаряючи цеберко ногою.

Дзвінка луна пронеслася урочищем, відбиваючись від золочених куполів подільських церков.

– Бодай вона вже скоріше зникла з мого життя!..

Так і не набравши води, повернувшись до двору та люто жбурнувши ні в чому не винні порожні цеберка в високі айстри, Рута зайшла в хату. Було на диво тихо й дуже темно, нібито полуденне сонце ніколи не потрапляло в віконця їхньої небагатої мазанки. Посеред хати розпласталася її мама, Агрипина, а над нею мовчки схилився батько.

– Клич лікаря, – побілілими губами ледь чутно прошепотів він.

Рута чимдуж кинулася надвір. Лікаря знайти було неважко, він саме обідав удома, але його прихід не допоміг.

– Вона мертва, – похитав головою старий Захарій, від якого тхнуло горілкою та цибулею.

Захарій радше був бабером, цирульником, ніж лікарем, але часом виривав людям зуби й усе тикав ім під носа якийсь папірець на латині з королівською печаткою й гербом Краківського університету.

– Але я не можу напевно сказати, що з нею стало, – неспішно продовжив він. – *Nos est miraculum*[2 - *Nos est miraculum* (лат.) – це диво.]. Агрипинка ж наша була геть здоровою, дебела така жінка, ще й відьма! Мо', серце не витримало, або хто сильніший яку капость наслав. Землею з цвинтаря вам двері часом не перемазували?

Крик застряг у горлі Рути. Із очей горохом покотилися сльози. Батько спробував було обійняти її, щоб заспокоїти, але Рута з силою відкинула його руку. Тепер вона ненавиділа тільки себе. Вона одна, лише одна знала, від чого насправді померла мама.

За кілька верст на північ, у великій хуторській садибі серед густих поліських лісів, мешкав хлопчик, лиш на пару років молодший Рути, який так само ненавидів. Щоправда, не себе й не маму. Ні, маму він свою любив, навіть обожнював, адже був найменшою дитиною в родині, мазунчиком. Батька свого, котрий міг би віднадити його від надмірної материнської опіки, хлопчик навіть не пам'ятав. Ненавидів Олесь своїх брата та сестру.

Хлопчику тоді виповнився лише рік, як його батько, поліський шляхтич Максим Чернецький, рід якого виводили ще від чернігівських князів, загинув у війні з турками десь під Аккерманом[3 - Аккерман – сучасний Білгород-Дністровський, у XVII ст. арена бойових дій між турками й козаками.], залишаючи своїм нащадкам дарований за ратні подвиги невеличкий замок на Подільській Україні, кілька мисливських угідь і затишне родове гніздечко з хуторцем над Десною. Мама була убита горем. Не те, щоби вона так любила свого чоловіка, за якого була видана батьками, збіднілими московськими боярами, ще в дванадцять літ, просто не знала, як можна жити без нього.

Старшим у їхній сім'ї зробився Юрась, а правою його рукою була сестра, Сусанна. Обое вдалися в батька – міцні тілом і духом, вправні в полюванні, гострі на язик і

пихаті, мов заморські павичі, чи принаймні індики. Олесь же ріс хворобливим хлопчиком. Йому не подобалися фізичні вправи, він терпіти не міг полювання, надаючи перевагу книжкам і малярству. Поки його брат із сестрою стріляли фазанів, він вивчав латину й французьку та, крадькома від хуторського дяка, копіював лики святих.

Проте Олесю не завжди вдавалося уникати полювання.

– Покажи, на що ти здатний! Ну ж бо, доведи, що ти нащадок роду Чернецьких! Доведи, що ти шляхтич! – кричала йому Сусанна, і хлопчику доводилося заряджати рушницю, чи того гірше – натягати тятину лука, щоб підстрелити нещасного заляканого зайця[4 - У XVII сторіччі шляхтичі досі використовували лук і стріли для забавок та підкреслення свого шляхетного походження від прадавніх сарматських воїнів-кочівників.].

Утім, він лише вдавав, що йому було шкода зайчика, і через те його стріли не досягали мети. Олесь мазав ненавмисне, він не мав достатньої сили в руках і майже зовсім не бачив на віддалі більше п'яти сажнів.

– Нездара! – давала стусана йому сестра, гордо відкидаючи за спину свою білосніжну косу.

– Геть безрукий! Ще й жалісливий такий, ти диви! Тобі лише в гніздечку біля паніматки сидіти! – вигукував Юрась із усмішкою на тонких губах.

І Олесь знову натягував тятину. І знову його стріла влучала в кущ глоду, полохаючи пару безталанних жовтокрилих щиглів.

Добре, що ніякими незвичайними даруваннями, себто волшбою чи чарами, Олесь не володів, бо ріс він злим і ображеним на світ хлопчиком, і хто знає, як би він помстився Юрасю й Сусанні за щоденні приниження, якби міг це зробити потайки. Олесь по-стоїцьки терпів усі образи, не говорячи ім у вічі жодного кривого слова, рахував на свої білій шкірі синці та на своїй дитячій душі шрами. Він знав лише, що настане час, і все зміниться.

А поміж тим, у Києві, життя Рути по смерті матері перетворилося на сон. Такий тягучий і жахливий сон, із якого ніяк не можеш прокинутися, скільки зусиль не докладав би. Тепер Рута знала дві важливі речі: вона відьма, і вона – зла. Як жити далі, убивши власну матір, дівчина не розуміла. Вона не могла навіть ходити в храм і просити прощення в Господа Бога, бо сама собі ніяк не могла пробачити.

Та біда не приходять одна. Ніхто – окрім неї самої, звісно, – і не думав звинувачувати юнку в материній хворобі, аж поки на їхньому кутку не почалася пошесть морової язви. Люди хворіли й помирали. Навіть дипломовані німецькі лечеці[5 - Лечець – застріле означення професійного лікаря.] із Верхнього міста нічим не могли зарадити бідолашним, тож церковникам доводилося скидати все на Божу кару, волю провидіння й капості нечистого.

При згадці про нечистого люди хрестилися й перебирали в голові всіх місцевих відьом, волшбинь і старих знахарів, що досі молилися Сонцю-Даждьбогу й приносили жертви Ладі й Мокоші замість того, щоб відбивати поклони Пречистій Діві. Почалися розправи. Кількох знахарів вигнали з міста, двійко повивальних бабок судили, одному сліпому волхву спалили хату. Але хвороба продовжувала бенкетувати в тілах православних, зачепивши й окатоличених литовських шляхтичів на Замковій горі, і татар, і юдеїв на Копировому Кінці, і зрештою, звинувачення посипалися на щойно овдовілого Рафала та його безталанну дочку.

Тож одного пізнього осіннього вечора до їхньої хижки постукали. Відблиски смолоскипів і голосні крики видавали цілий натовп, що прийшов не з миром. Рута тремтячими руками накинула на себе кожуха, Рафал схопив із печі кочергу – він навіть курей ніколи в житті не різав, тож у хаті не знайшлося й путнього ножа.

– Відчиняй, господарю, і дай нам побалакати з твоею дочкою! – крикнули знадвору.

Рута впізнала голос кожум'яки Данила, велетня, якого мама минулої зими врятувала від гарячки.

– Відчиняй, бо виб'ємо двері! – долинув голос тітки Стефи Корчувашиної, найпершої пліткарки на всі Гончарі.

– Забирайтеся геть і лишіть нас у спокої! – лише й встиг відповісти Рафал, як вибиті двері з тріском упали додолу.

При світлі смолоскипів Рута побачила зо два десятка людей, обличчя яких красномовно свідчили, що міщани прийшли сюди зовсім не перемовини вести. У руках вони тримали хто вила, хто довбню, а хто і сокиру. Їхні сповнені ненавистю погляди були прикуті до приземистого Рафала з коцюбою в руках, і маленької Руди, як до безсумнівного джерела всіх їхніх бід. Певно, саме так виглядав натовп у Єрусалимі, який супроводжував Христа до Голгофи, – мимоволі подумала Рута. Люди настільки впевнені в своїй правді, що готові убити за неї навіть Месію.

Проте месією Рута себе не вважала. Зненацька їй просто зробилося шкода себе та свого батька. Адже так не чесно! Їй просто дуже захотілося жити.

– Рафале, щоб тебе громовиця побила! Твоя руда чортиця накликала хворобу на моїх дітей! – крикнула зарюмсана тітка Одарчиха.

– А як ви це збираєтеся доводити? – відрізав Рафал, потрясаючи кочергою.

– А ми не збираємося! – вигукнув Данило, однією рукою відсторонюючи направлений на нього гострий кінець.

Але Рафал не міг просто дивитися, як його дочку забирають до самосуду. Одним різким порухом він вивернув кочергу й устроїв її просто під ребра Данилу. За мить тяжка сокира опустилася на голову нещасному батькові, обриваючи здавлений крик, що так більше ніколи й не вирвався з його грудей.

Та замість Рафала закричала його дочка. Рута заголосила так, що у всіх, хто прийшов сюди вбивати, на мить стиснулося серце. Спершу вони завмерли на місці просто від жалю, угледівши потоки в'язкої червоної крові й нібито зненацька прокинувшись зі сну. Навіть очі, за мить до того сповнені звіриною люті, раптом зробилися очима матерів і батьків, які осиротили чужу дитину. Аж раптом всі кривдники почали опускатися на коліна, тримаючись за голови, груди, животи. Рута не переставала нестямно кричати, але тепер до цього крику додалися голосіння й усіх тих двох десятків міщан, які насмілилися потурбувати спокій її сім'ї.

Вона сама не розуміла, що коїлося. Нарешті замовкнувши, Рута озирнулася довкола на людей, що корчилися від болю на порозі її хати, на облитого кров'ю та вже неживого батька, на дім, що зробився для неї таким ненависним... Дівчина одразу ж зрозуміла, що сталося, але не могла, не хотіла собі в цьому зізнаватися.

Рута переступила через тіла стогнучих людей і, як була, босоніж, розхристана, попрямувала до дверей. Похитуючись і ледь тримаючись на ногах, вона насилу дійшла до шляху й попленталася по ньому в напрямку міських воріт. Це місце вже давно перестало бути її домом. Та чи було воно ним коли-небудь?

Вулиці встеляв осінній туман, дороги підсвічували лише поодинокі вогники у вікнах. Та Руті було зовсім не страшно. Якось байдуже. Вона навіть не бажала розуміти, що сталося. Вона просто йшла вперед.

Не дивно, що дівчина незчулася, як раптом хтось узяв її за плече. Це був дячок із їхньої церкви. Вона майже не знала його. Подейкували, що він приїхав сюди звідкись із Канева кілька тижнів тому.

Рута здригнулася всім тілом. У неї не лишилося сили ні відкинути його руку, ні тікати, ні бодай злякатися.

– Ти Рутенія, дитя? – запитав він.

Голос отця звучав тихо й спокійно. Не дочекавшись відповіді, дячок узяв її за руку й легенько потягнув за собою.

– Ходи, маленька. Ходи зі мною, вони шукатимуть тебе, і Бог зна', що зроблять, коли знайдуть.

– Панотче, я вчинила страшний гріх... – нарешті спромоглася відповісти вона.

– А хто в цьому світі без гріха? Дочко, послухай, що каже тобі мудрий чоловік. Іди за мною!

Він ледь не силоміць поволік за собою Руту, яка ніяк не могла взяти до тями, чи її справді рятують, чи готують до страшніших за смерть тортур.

Рута прокинулася на устеленій м'якими ряднами лаві, у маленькій напівтемній комірчині з одним завішеним фіранками вікном. У кутку розташувалася прикрашена мальованими кахлями грубка, із якої долинав розмірений тріскіт дров. Пахло травами: деревієм, любистком і ще чимось, що вона ніяк не могла впізнати.

Дівчина не поспішала підводитися. Тіло боліло, мов весь минулий день вона провела на городі чи носила воду від самої Глибочиці. Руки тремтіли, і вона з потугою стиснула ряднину, намагаючись опанувати себе.

Де вона? Що сталося? Пам'ять потроху нагадала про події, що відбулися напередодні. Ось натовп їхніх сусідів із очманілими очима зібрався біля дверей хижки, готовий підіймати всіх на вила, ось тато лежить долі в калюжі власної крові, а ось – найстрашніше – люди опускаються на коліна від одного лиш її крику... Вона боялася. Боялася самої себе.

Зненацька пролунали тихі кроки. Дівчина заплющила очі, вдаючи, що ще спить, але запізно. Молода жінка помітила її швидкий погляд. Не вимовивши й слова, теплою рукою, від якої пахло парним молоком, вона торкнулася чола Руди.

За мить жінка зникла, натомість почувся шелест полів довгого одягу, і господар хати сам зайшов до комірчини. Він підсунув до себе широкий обтесаний пеньок і зручно примостився на ньому біля самої лави.

Зараз Рута пригадала його ім'я. Його звали отець Никодим. Цього дивного відлюдькуватого дячка, що раптом поселився на їхньому кутку, остерігалися всі діти. Він був низького зросту, мав куцу цапову борідку й пронизливі ясно-сині очі, які постійно хитрувато нишпорили довкола. Здавалося, що він постійно посміхається своїм потаємним думках, яких нікому не дозволено знати.

– Завтра відспівуємо твого батька, – перше, про що сповістив дівчину дячок.

Рута міцно заплющила очі й примусила себе стримати сльози.

– Завтра? Я спала два дні?

Отець Никодим лише згідно нахилив голову. Його обличчя було спокійним, тож дівчинка ніяк не могла розібрати, що коїться в дячка в голові.

– А... ті люди..?

– Вони живі. Щоправда, не дуже здорові. У Корчувашиної так ноги звело, що досі підвестися не може. Але вона, кажуть, завжди слаба була на ноги... Схоже, що й на голову нездорова, – раптом змовницьки всміхаючись додав він. – А в Степана Теслі тепер болять зуби. Я йому вже цілих три з того часу вирвав.

– Панотче... Ви знаєте, що то я все накоїла? – ледь не викрикнула Рута. – Палати мені за це в пекельному вогні! То я наслала хвороби на всіх тих людей! Але я не хотіла, видить Бог, не хотіла! «Кто чародеи в дом свой призывает, обругав Бога, беса почитает, може, на мал час демон послужити, на вечно будет он за то томити»[6 - Симеон Полоцький, зі збірки «Вертиград многоцвітний».], – виголосила вона вивчений в школі вірш, який священик виписав спеціально для неї. – Вони вбили батечка..!

І більше не стримуючись, Рута розревілася, затуляючи долонями обличчя.

– Господь і так покарав тебе достатньо. Не бійся, я не видам тебе, дочко. Чув, твоя мама була, е-е-е... відьмою?

У відповідь Рута лише схлипнула.

– Чув, чув, що відьомство передається дівчаткам у спадок... Але така велика сила! І зовсім неприборкана! – несподівано очі немолодого вже чоловіка загорілися юнацьким вогнем, ніби йому розказали, де закопаний королівський скарб.

Лише зараз дівчина помітила в руках у отця Никодима згорток паперу, куди він щось старанно занотовував.

– Як почувашся зараз? Зовсім слаба? Ой, я ж для тебе тут сиру купив, і хліба свіжого! Оленко, леле моя! – гукнув він до жінки, яка стояла за фіранкою, і щось показав їй на мигах.

Жінка відповіла так само на мигах, лиш відкриваючи рот, ніби риба, що не могла нічого сказати під водою.

– Оленка – дочка моя, – раптом сповістив отець Никодим. – Вона не чує й не говорить від народження. А я все життя шукаю спосіб – можливий і неможливий, щоб її вилікувати. Ми вже й у Константинополі побували, і в землі мавританські заїздили, але ні служителі Христа, ні Аллаха, ні диких африканських богів не змогли нам зарадити.

За мить перед Рутою стояла миска пшоняної каші, тарілка з козиним сиром, кухоль молока й свіжоспечена житня паляниця, густо посипана невідомою дівчині пряною травою. Оленка моторно поставила все на широку Рутину лаву, ніби відводячи погляд таких самих синіх, мов у батька, очей, і по тому швидко зникаючи за піччю.

Коли Рута нарешті поїла, Никодим продовжив питати. Багато запитував про маму, тата, про те, чи вчилася сама Рута чарувати. Усі відповіді записував у свій зшиток, а на розповіді про смерть мами підвів голову й довго вдивлявся у Рутині карі очі, ніби намагаючись в них прочитати, що ж саме вона недоговорила.

– То мене судитимуть? – нарешті запитала Рута, коли питання отця скінчилися.

– Якщо впіймають, – кивнув він. – Наразі ніхто не знає, що ти, дитя, тут. І дасть Господь, не дізнається.

– Але ж... Ви служитель Бога, а Бог ненавидить таких, як я...

– Хто тобі сказав таку дурницю? Бог любить всіх своїх дітей. І Христос, і Даждьбог, і навіть кривавий Перун. Тільки тобі треба буде вчитися стримувати свої чари, пускати їх лише на поміч людям, а не на кривду.

Рута розгублено кліпала очима. Слова церковного дяка ніяк не вкладалися в її голову.

– Але я не знаю, як це зробити! – нарешті спромоглася відповісти вона.

– Прийде час, і ти навчишся, маленька моя. А потім повернешся сюди і явиш старому дідугану, який вже не зможе ходити власними ногами, чудеса зцілення!

Никодим говорив так натхненно, а в його очах стрибали такі лукаві бісики, що неможливо було не посміхнутися.

– Ти ще кволала, у тебе гарячка... можливо, у дорозі тобі зробиться гірше, але я не можу тебе більше в себе переховувати. Наробила ж ти переполоху! Тебе шукає все місто, вони обшукують навіть садиби паничів, тож скоро настане черга й служителів церкви. Був би я один – тримав би тебе до одужання. Але в мене Оленка... Не можу я так її життям торгувати. Цієї ночі, дочко, випробуємо долю, і хай допоможе нам Господь.

Ранок Олеся починався розмірено: ситий сніданок у садку під полуденним сонцем бабиного літа, управи з арифметики й астрономії, музикування та риторика. По обіді настав час французької, і аж під вечір, коли суворий учитель пішов відпочивати, Олеся дозволено було трохи перепочити самому та нарешті зайнятися звичними хлоп'ячими забавами.

Їхня поліська садиба розташувалася просто посеред лісу. Навколо було тихо й безлюдно, лише іноді долинали голоси рибалок, що гомоніли на Десні, або мукання корів на хуторському фільварку. Брат і сестра саме гостювали в дядька в Києві, а мама нездужала й днями просиджувала перед зачиненим вікном, щось вишиваючи. Лише челядь іноді виходила на двір у своїх невідомих й незрозумілих Олеся справах.

Тож хлопчик шукав собі забави сам. Спершу він велично пройшовся по припорошеному листям подвір'ю, уявляючи себе єдиновладним господарем усього господарства, потім подразнив кудлатого пса Вернигору, міцно прикутого ланцюгом до своєї буди. Пес відповів йому недобрим гарчанням, але хлопчик на те не зважав. Зрештою його допитливе око натрапило на купу дрібного каміння, скинутого за повіткою. Один за одним він почав вибирати камінчики й жбурляти їх спершу по даху покритого мохом льоху, а потім, перебравшись ближче до курника, цілитися вже й у курей. Поганий зір Олеся з такої малої відстані не дуже рятував пташок. Нещасні чеботурки ховалися від нього під жердини, кудахаючи й кличучи на допомогу півня, але той сам лише набундючився і з мовчазним обуренням терпів камінь за каменем, що прилітали

на його територію.

Олесь посміювався. Він міг загнати курей до найтемнішого кутка курника, навіть повбивати їх курчаток у загорожі – усе було йому під силу, і ні за що не було кари. От якби його брат із сестрою зараз його побачили! Вони би пишалися ним, таким великим і сильним!

Ще один камінь промайнув повз товстого рудого kota їхньої кухарки, ледь не зачепивши йому вухо. Із голосним нявканням кіт утік геть із подвір'я, проповзаючи під великими різними воротами. Тієї ж миті ворота відчинилися, і на подвір'я виїхав великий віз. Хлопчик впізнав того воза й візника – ними їхній київський дядько Андрій, його хрещений батько, передавав гостинці з міста.

– О, типривіз мені пензлі й фарби, як я просив? – одразу кинувся до візника Олесь, і не чекаючи запрошення чи бодай дозволу, заходився біля воза відкривати ряднини й розсупонювати мішки.

Аж раптом хлопець відсахнувся й здивовано витріщився на візника.

– А це хто за така?

На возі, укрита рядниною, спала дівчинка. Руде волосся бурштином виблискувало на сонці, а по її круглих щоках і кирпатому носі рясними зернами розсипалось ряботиння.

– Тю, а й справді – це хто така? – у свою чергу здивувався візник. – Я ж усе переглядав перед від'їздом, ніде з самого Києва не зупинявся. Хіба що той святоша на виїзді з міста мене заговорив...

Дівчина нарешті почала прокидатися. Вона виглядала змарнілою, під очима вимальовувалися сині кола, а очі хворобливо поблискували.

– Ану, зняти її з воза й допитати! – розпочав гратися в отамана Олесь.

На його крики збіглася челядь, і старий конюх Іван тут таки спустив напівпритомну дівчину долі.

– То ти будеш говорити? – якомога жорсткіше намагався допитатися хлопець, але гостя уперто мовчала, не в змозі самотійно стояти на землі та похитуючись у руках конюха.

– А всипте-но їй канчуків, побачимо, як вона тоді заговорить.

Челядинці презирнулися, та суперечити не сміли. Двое взяли дівчину під руки, а Іван, почухавши бороду, приготував довгого батога.

– Вона й так ледве дихає, може, нехай дівча трохи відпочине, а потім сама все розкаже! – вступилося за прибулу жіноцтво.

– Мовчати, челядь! Ніхто не прибуває в мої володіння непрохано та безкарно! – ледь не викрикнув хлопчик, здіймаючи вгору вказівний палець. – Зараз ми покажемо, як у нас зустрічають злодіїв! Іване, бий!

Іван, непомітно вкинув батога в кущі, а сам узяв різку, якою курей ганяли. Зціпивши зуби, він ударив. Почувся слабкий зойк. Дівчинка заплющила очі, але стерпіла. Бавовняна керсетка й плахта захищали від ударів.

– Зняти з неї ту безрукавку! І бий сильніше! Іще, іще сильніше бий!

Скинувши з дівчини верхній одяг, лишивши її в одній полотняній сорочці й куценькій плахті, Іван ударив удруге. І втретє.

Челядинцям навіть на мить здалося, що в очах Олеся промайнув жаль, який, утім, не відмінив жорстокого наказу.

– Дужче! – натомість закричав на Івана він.

Несподівано обличчя малого шляхтича викривила маска болю. Ноги Олеся підкосилися, і він обм'якло сповз на землю. Дівчина ж нарешті розплющила очі та кинула ненависний погляд на свого кривдника, що зігнувся в три погібелі просто біля її ніг. Без особливих зусиль вирвавшись із рук челядинців, які радше притримували її, ніж тримали, незвана гостя чимдуж побігла в бік лісу. Вона й не вчулася, як повз неї, біля самого вуха, пролетіла велика каменяка. На мить завмерши від несподіванки, Рута обернулася. Очі Олеся, холодні сірі очі,

дивилися на неї зі страхом і безсилою люттю. Ось зараз, він візьме ще один камінь, зараз накаже прислужникам ловити її... Ось, постривай лише, маленька бунтівниця, дізнаєшся, де в нашому краю зимують раки, і хто тут справжній шляхтич!

Але дівчина не чекала. Вона обернулася і, незважаючи на біль, що пронизував спину, гарячку, голод і спрагу, від яких нестерпно пекло все всередині, кинулася навтіки, до рятівних кущів колючої малини й глоду, низького підліска, за яким можна сховатися й загубитися в лісовій гущавині.

Нарешті Рута зупинилася. Вона вже не пам'ятала, скільки часу йшла. Добре було, що хоч не збилася з дороги, бо... не було в неї ніякої дороги! Вона йшла навмання, то втрачаючи ледь помітну стежку, то знову знаходячи її.

Почало сутеніти, коли просто перед дівчиною розкинулася широка ріка. Лише зупинившись і перевівши подих, Рута збагнула, що лишилася тут в лісі геть одна. Ніхто вже її не наздоганяє, нікому до неї немає жодного діла. І вона, проживши в місті все своє недовге життя, нарешті усвідомила, що її оточували самі лише віковічні дуби та зарості сухого верболозу. Вода відбивалася сталлю від неба, що нахмарилося надвечір. Жодного подиху вітру, жодного звуку, який міг би повернути її до життя, даруючи хоч примарну надію.

Сутінки насувалися дуже швидко, а ще швидше робилося холодно. Тут, на березі ріки, Рута раптом знайшла для себе вихід. Миттєво й безболісно. І краще, ніж померати від гарячки, із голоду, замерзати чи бути з'їденою диким звіром! Вона повільно, ніби упиваючись своєю новою думкою, попрямувала до води. Зараз її муки скінчаться – не буде більше ні страху, ні почуття провини. Усі рани – і нанесені різками, і словами людей – водночас загояться. А Господь Бог пришле до неї свого ангелика й візьме її до себе, на небеса...

Не розбираючи дороги й не дивлячись собі під ноги, Рута побрела до річки. Вона вже майже відчувала на собі дотик янгольських крил, як її нога заплуталася в чомусь і хруснула. Несподіваний біль примусив її голосно зойкнути й повалитися на високу суху траву. Рута помітила, що в тій траві лежав череп коня, за який нога й перечепилася. Кінцівкою вдалося поворушити, але було страшенно боляче, тож усі уявні ангелики розчинилися в повітрі... От лихо, як тепер із підвернутою ногою доповзти до води? Зробивши над собою зусилля, вона

підвелася, але цього разу роздивилася навколо. Просто в двох кроках від неї ріс старезний дуб, на якому розвішені були черепа тварин – косуль, кабанів, коней, а на корі виднілося грубо витесане обличчя якогось прадавнього божества. Під деревом був вимощений вівтар, на якому стояв глечик, повний молока. Забувши про біль і утому, юнка кинулася до того молока, жадібно припадаючи вустами до мальованого глека. Молоко було ще свіжим, певно, ранішнім. Шкода, що не парним, яке вона пила в отця Никодима й Оленки, – промайнуло в неї в голові, і Рута раптом згадала, що зовсім нещодавно збиралася покінчити зі своїм життям. На повний живіт ця думка не видавалася вже такою пречудовою. Але сутінки майже згустилися, десь далеко почулося завивання чи то вовків, чи то собак, і по тілу ніби пробігли дрібні мурашки.

Не встигла Рута як слід злякатися, як тихий шелест трави примусив її обернутися. Біля неї стояв височезний сивий дідуган, із довгим волоссям і бородою до пояса, і уважно дивився на неї своїми вицвілими від часу очима.

Даждьбожий Великдень[7 - Даждьбожий Великдень – свято слов'янського Бога світла, сонця й родючості Даждьбога (Дажбога), 17 березня за старим стилем, предтеча весни.]

Був день Божий, неділя. Люди висипали з церкви і раділи весняному сонцю, першим його променям. Хтось із чоловіків одразу подався до корчми, а дехто вийняв із торбинки сховане про запас. Такої днини й випити не гріх, повторювали мужчини, адже день нарешті нагнав ніч, і сонячний диск Ярила тепер довше сяятиме на небосхилі. Із такої нагоди діти та незаміжні дівчата зібралися гуртом на все ще вкритій де-не-де снігом галявині, готуючись водити танки й заспівувати веснянки.

Цього дня до головних воріт Чернігова під'їхала бричка. Дверцята відчинилися, і з неї вийшов молодик, років двадцяти-двадцяти п'яти. Важко було сказати точніше, бо юнак був убраний у чудернацьку одягу яскраво-синіх кольорів, яку тут носили хіба що заїжджі іноземці, мав вибілене обличчя й на помаджене русяве волосся, стягнене ззаду в кінський хвіст. При боці була причеплена шпага в дорогого оздоблених піхвах та з розкішною перев'яззю. Голову прикрашав шкіряний крислатий капелюх із довжелезним білим пером, а у вусі сріблясто виблискувала сережка.

У натовпі зашепотілися. Усі гадали, що ж то за панич, аж доки не побачили стару Варвару, няньку паненят Чернецьких, яка чимдуж поспішала до брички, відбиваючи поклони та цілюючи руки новоприбулого, і лише тоді збагнули, що то Олесь Чернецький повернувся з західних країв, де вчився заморської грамоти.

Кінець ознакомительного фрагмента.

notes

Примечания

1

«Житіє», «Апостол» – церковні книги, по яким у XVII ст. навчали читати.

2

Nos est miraculum (лат.) – це диво.

3

Аккерман – сучасний Білгород-Дністровський, у XVII ст. арена бойових дій між турками й козаками.

4

У XVII сторіччі шляхтичі досі використовували лук і стріли для забавок та підкреслення свого шляхетного походження від прадавніх сарматських воїнів-кочівників.

5

Лечець – застріле означення професійного лікаря.

6

Симеон Полоцький, зі збірки «Вертиград многоцвітний».

7

Дажьбожий Великдень – свято слов'янського Бога світла, сонця й родючості Дажьбога (Дажбога), 17 березня за старим стилем, предтеча весни.

Купить: https://tellnovel.com/ru/dovgopol_natal-ya/darovana-vesna-abo-v-d-ma-zachuzhim-priznachennyam

Текст предоставлен ООО «ИТ»

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию: [Купить](#)